

ZAMOSTIANA

STRESZCZENIA POZOSTAŁYCH REFERATÓW

ABSRTACTS OF OTHER LECTURES

POLITYKA MIEJSKA W STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO I JEJ ZNACZENIE DLA MIASTA ZAMOŚCIA

BOGDAN KAWAŁKO

Mgr

Departament Polityki Regionalnej, Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego

Miasta są na ogół miejscem koncentracji potencjału badawczo-naukowego i gospodarczego oraz źródłem rozwoju. Są obszarami koncentracji firm, zasobów i kapitału społecznego, a także wiedzy, umiejętności oraz potencjału innowacyjnego. Przy odpowiednio prowadzonej polityce regionalnej i przestrzennej miasta mogą stać się motorami rozwoju nie tylko w skali lokalnej, ale także szerszej – regionalnej, krajowej i międzynarodowej.

Nowa polityka regionalna Polski, wyrażona w *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, miasta, obszary wiejskie* oraz polityka przestrzenna, wyrażona w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, wprowadziły nowe, tzw. zintegrowane podejście terytorialne. Wyrazem realizacji nowego modelu podejścia na poziomie regionu lubelskiego jest przyjęcie w *Strategii Rozwoju województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 (z perspektywą do 2030 r.)* specjalnych działań i narzędzi dedykowanych miastom i ich obszarom funkcjonalnym. Ponadto, przyjęte podejście oznacza również ściśle zintegrowanie planowania społeczno-gospodarczego przyjętego w *SRWL* z pla-

nowaniem przestrzennym, które określa nowy *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa*.

Zamość znajduje się w kręgu zainteresowania polityki rozwoju i polityki przestrzennej prowadzonej wobec miast. Pełnione funkcje gospodarcze, społeczne czy kulturowe – m.in. wpisanie zamojskiego Starego Miasta na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, determinują rangę i znaczenie Zamościa nie tylko w skali regionu i kraju, ale także w wymiarze międzynarodowym. Prowadzona na poziomie regionu polityka wobec miast odpowiada przede wszystkim na specyficzne potrzeby danego terytorium, bazuje na wewnętrznych potencjałach rozwojowych, zasobach i wiedzy oraz umożliwia precyzyjnie dostosowanie interwencji do specyficznych uwarunkowań. Określone w *Strategii* kierunki działań oraz kierunki rozwoju przestrzennego określone w *PZP WL* mają na celu m.in. przeciwdziałanie negatywnym tendencjom demograficznym, pobudzanie aktywności gospodarczej i generowanie nowych miejsc pracy, ograniczenie negatywnych skutków suburbanizacji i łagodzenie konfliktów przestrzennych.

Rozwojowi obszarów funkcjonalnych miast służą specjalne instrumenty wsparcia. W ramach programów rozwoju finansowanych ze środków UE dedykowane są tym obszarom środki m.in. w ramach tzw. Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych oraz Strategicznych Inwestycji Terytorialnych. Są one realizowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. Dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich i podniesienia jakości życia proponowane są różnorodne kierunki inter-

wencji, jak np. rozwój niskoemisyjnego transportu publicznego, kompleksowa rewitalizacja czy wsparcie działań na rzecz zachowania dziedzictwa materialnego i dziedzictwa kulturowego.

W świetle dotychczasowych doświadczeń niezbędna jest kreatywność władz regionalnych i miejskich do wykorzystania dostępnych instrumentów w celu realizacji ustaleń polityki miejskiej zawartej w dokumentach strategicznych na poziomie krajowym i uszczegółowionych na poziomie regionalnym.

TURYSTYKA KULTUROWA W ODZYSKIWANYM KRAJOBRAZIE WAROWNYM TWIERDZY ZAMOŚĆ

JADWIGA ŚRODULSKA-WIELGUS

Krzysztof Wielgus

Dr inż. arch., dr inż. arch.

Politechnika Krakowska Wydział Architektury

Instytut Architektury Krajobrazu

Zrealizowany projekt, o nazwie „Zamość miasto UNESCO, pomnik historii RP, produktem turystycznym polskiej gospodarki” jako część programu: „Innowacyjna gospodarka w ramach działania 6.4 „inwestycje w projekty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym”, jest działaniem precedensowym w skali kraju i jednym z niewielu prowadzonych aktualnie w Europie. Analogiami może być odtworzenie krajobrazu warownego Pampeluny w Hiszpanii czy też dostosowanie fortyfikacji Nowej Holenderskiej Linii Wodnej do celów turystycznych. Dwoma zasadniczymi filarami projektu jest krajobraz i turystyka. Krajobraz – a więc fizjonomia środowiska dostosowywanego przez kilkadziesiąt lat do celów obronnych, co, mimo daleko idących przekształceń, stworzyło fenomen o wyjątkowej i równocześnie uniwersalnej wartości. W roku 2006, gdy podjęto prace studialne do projektu istniały relikty Twierdzy Zamość, jednak o modelowym krajobrazie fortecznym nie można było już mówić. Wymagał on integracji.

Założenia użytkowania, oparte na turystyce kulturowej, wciąż nazwać można w realiach polskich, innowacyjnymi a nawet niezrozumiałymi. Turystyka kulturowa zaspakaja w uczestnikach „*pragnienie różnorodności, podnosi poziom ich kultury własnej, zapewnia wzrost wiedzy, zdobycie nowego doświadczenia oraz daje możliwość różnych spotkań*”¹. Turystyka kulturowa zgodnie z interpretacją słownika Collinsa,

odnosi się do tradycji i kultury danego społeczeństwa; jest to określenie wielu cech źródłowych tej gałęzi turystyki, oddaje szeroki zasięg znaczeniowy². Opiera się na zasadzie „3E”: *Excitement, Entertainment, Education*. Wiedza (edukacja) ma być wprowadzona poprzez zainteresowanie czy wręcz ekscytację zwiedzających, a także przez rozrywkę (lub raczej – rekreację). Wymaga równomierności nasycenia ruchem turystycznym, poprzez udostępnienie i uczytelnienie wartości krajobrazu (wg zasady: Turysta + widok + oznacznik = atrakcja turystyczna); stworzenie wzajemnie uzupełniających się: centrum, sieci i punktów węzłowych. Jest to hierarchiczny system punktów, ścieżek i urządzonych przestrzeni osnutych na systemie obronnym Twierdzy Zamość, **traktowanym jako olbrzymia historyczna scenografia współczesnych i przyszłych zdarzeń**. Misją projektu jest zwiększenie atrakcyjności turystycznej Zamościa poprzez podnoszenie standardów krajobrazowych; edukacja poprzez turystykę; synergicznie – poprawa jakości życia mieszkańców miasta (wprowadzanie ładu przestrzennego, indukowany rozwój miejsc zatrudnienia). Ostatecznymi beneficjentami projektu pozostają więc mieszkańcy Zamościa i Ziemi Zamojskiej.

¹ K. Buczkowska, *Turystyka kulturowa* Poznań, 2008, s. 5 za: City Tourism 2005, s. 123.

² Ibidem, s. 8; także: S.A. Bąk, *Działania Unii Europejskiej na rzecz kultury i turystyki kulturowej*, 2007; Z. Przychodzień (red.), *Problemy rozwoju turystyki edukacyjno-kulturowej w Polsce i na świecie*, 2007; J. Małek, *Turystyka kulturowa jako czynnik rozwoju lokalnego*, 2003; A. Kołodziejczyk, *Rola elementów kultury w turystyce* wyd. Instytut Turystyki w Warszawie, 1979.

REWALORYZACJA KRAJOBRAZU WAROWNEGO – TWIERDZE POLSKIE I HOLENDERSKIE

JAN JANCZYKOWSKI

Dr inż. arch.

Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Dzieła obronne to nie tylko budowle, ale i otaczający je krajobraz. On często determinował ich formę, wybór systemu obronnego, wreszcie – w fortyfikacjach nowszych – wpływał na zastosowane środki maskowania. Naturalne cechy terenu były zawsze wykorzystywane jako czynniki umacniające walory obronne zamków czy fortów. Jednocześnie odwrotnie – budowa umocnień w każdej epoce wpływała na kształtowanie ich otoczenia, nadając mu specyficzne cechy – stąd pojawił się „krajobraz warowny” jako specyficzna odmiana krajobrazu kulturowego.

Dobra konserwacja każdego zabytku nieruchomego nie powinna ograniczać się do samej budowli – najlepiej, gdy obejmuje również jego otoczenie. W przypadku dzieła architektury obronnej jest

to szczególnie istotne. Wielokrotnie bez znajomości kontekstu otoczenia nie jesteśmy w stanie wręcz „zrozumieć” oglądanej fortyfikacji, ocenić celowości zastosowanych rozwiązań. Właściwie ukształtowany, nawiązujący najlepiej do pierwotnej postaci krajobraz warowny podnosi jednocześnie wartość zabytku obronnego dla nie-specjalistów, zwiększa istotnie jego atrakcyjność dla turystów zwiedzających tego typu obiekty. W wielu państwach ochrona zachowanego krajobrazu warownego, a w uzasadnionych przypadkach nawet jego reintegracja, staje się istotnym elementem rewitalizacji dawnych twierdz, fortów czy zamków. Problem ten zostanie ukazany na wybranych przykładach z Holandii i Polski.

IDEA PARKU KULTUROWEGO TWIERDZY ZAMOŚĆ W KONTEKŚCIE ZARZĄDZANIA MIEJSCEM ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA UNESCO

ZBIGNIEW MYCZKOWSKI

Dr hab. inż. arch. prof. PK

URSZULA FORCZEK-BRATANIEC

Dr inż. arch

Politechnika Krakowska Wydział Architektury

Instytut Architektury Krajobrazu

Krajobraz coraz intensywniej zaczyna być obecny w społecznych dyskusjach, medialnych doniesieniach i częstym wołaniu o konieczność jego ochrony. Społeczeństwo wydaje się zaczynać nie być obojętne na jakość krajobrazu. W Polsce wychodzi temu naprzeciw zarówno obowiązująca Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która jako jedyna definiuje w polskim prawodawstwie krajobraz kulturowy jako przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze i wprowadza możliwość jego ochrony w postaci parku kulturowego, jak i dążenie do implementacji Europejskiej Konwencji Krajobrazowej oraz tworzenie planów zarządzania miejscami Światowego Dziedzictwa UNESCO. Zamość, w wymiarze zasięgu krajobrazu warownego jego Twierdzy, „strzegącego” renesansowego mia-

sta, wraz z tą Twierdzą wpisany na Listę UNESCO, a zatem posiadający Nadzwyczajną Uniwersalną Wartość (OUV – Outstanding Universal Value) – jest podręcznikowym przykładem w skali świata, Europy i Polski dla stworzenia zintegrowanego systemu jego ochrony i udostępnienia, jaki daje status parku kulturowego i planu jego ochrony, jako skutecznej realizacji zadań konserwatorskich i gospodarczych w najnowocześniejszym ich rozumieniu i możliwości wdrożenia. Przykładem są tu: plan ochrony i program zarządzania Parku Kulturowego Stare Miasto w Krakowie³ dokument pionierski, opracowany dla obszaru, który posiada, tak jak

³ *Plan ochrony Parku Kulturowego Stare Miasto w Krakowie*, Z. Myczkowski., K. Wielgus, U. Forczek-Brataniec, P. Nosalska, W. Rymsza-Mazur, K. Chajdys, K. Latusek, O. Zapolska, Politechnika Krakowska, 2012, Nagroda Miasta Krakowa w dziedzinie Nauki i Techniki A.D. 2013.

Zamość, i status Pomnika Historii i Miejsca Światowego Dziedzictwa UNESCO. Trwająca od roku 2006 do 2014 współpraca zespołu⁴ z Instytutu Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej i Władz Miasta Zamościa – idealnego miasta-twierdzy – bez twierdzy (za K. Wielgusem) – nie tylko ową Twierdzę przywróciła, ale urzeczywistniła jej najnowocześniejsze udostępnienie w ramach tu-

⁴ *Studium kształtowania terenów fortecznych ze szczególnym uwzględnieniem zieleni Twierdzy Zamość*, kierownictwo naukowe: Z. Myczkowski, J. Janczykowski, J. Środulska-Wielgus, K. Wielgus (koordynacja prac), U. Forczek-Brataniec, W. Rymsha-Mazur, S. Kawiorski, D. Kiciński, Politechnika Krakowska, 2006.

rystyki kulturowej⁵. Ów „odzyskany krajobraz” na wzór największych dzieł światowego dziedzictwa – służy dumie mieszkańców, „dobru i radości ludzkości” (obwieszczonemu w XIX wieku w pierwszym parku narodowym świata w Yellowstone), a status i dokumentacje Parku Kulturowego mogą uczynić jego funkcjonowanie perfekcyjnym.

⁵ *Koncepcja zagospodarowania i udostępnienia turystycznego Twierdzy Zamość*, 2008, kierownictwo naukowe: Z. Myczkowski, J. Janczykowski, J. Środulska-Wielgus, K. Wielgus (koordynacja prac), U. Foczek-Brataniec, J. Piekło, W. Rymsha-Mazur, M. Chrząszczyk, A. Fecko, A. Kruszc, S. Kawiorski, P. Osmęda, K. Fecko, E. Furlepa, K. Jakubowski, J. Kocieniewski, K. Martyna, J. Sulikowska, A. Skoczylas, O. Zapolska; Politechnika Krakowska, 2008 r.